

УДК 351.824: 332.14

С. А. Матійко,

к. держ. упр., докторант, Академія муніципального управління

ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ АНТИКРИЗОВОЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОСТІ РЕГІОНУ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

У статті удосконалено підходи до антикризової стратегії розвитку промисловості регіону. Для її реалізації розроблена модель електронної бази, яка складається з регіональної біржі готової продукції та сировини, електронного ринку інновацій та нових технологій, регіональної електронної служби зайнятості, регіональної платіжної електронної системи.

In article improved approaches to anti-crisis strategy of industrial development in the region. For its realization the model of an electronic database, which consists of regional exchange of finished goods and raw materials, electronic market innovations and new technologies, e-service regional employment and regional e-payment system.

ВСТУП

Для еволюційного розвитку економіки, зокрема її промислового сектора, властива циклічність процесів, описана класиками економічної науки. Наголошується, що будь-яке стабільне виробництво в ринкових умовах функціонує згідно законам, властивим саморегульованим технічним або природним системам. Тобто зміна зовнішніх по відношенню до неї умов викликає її реакцію, направлену на збереження основних параметрів. Таким чином, в умовах стабільності компенсаційні можливості системи дозволяють гасити коливання будь-якої амплітуди, які виникають унаслідок природних флуктуацій. Але, якщо в технічній системі процес адаптації до зміни зовнішніх умов відбувається автоматично, згідно закладеному в ній алгоритму, то у виробничій системі роль регулятора виконують управлінські рішення, що базуються або на інтуїції, або на науково-технічному аналізі ситуації. При цьому вихідним параметром процесу адаптації виробничої системи в ринкових умовах є прибуток або рентабельність виробництва.

Дослідженню і розвитку теорії та практики державного управління, формування й реалізації державної політики, механізмів державного управління відводилося чільне місце у багатьох працях відомих зарубіжних та українських учених, а саме: Г.В. Атаманчука, В.Д. Бакуменка, М.М. Білинської, В.Г. Бодрова, О.І. Васильєвої, М.В. Гамана, П.І. Гамана, Г.І. Груби, С.І. Дорогунцова, Д.В. Карамішева В.К. Присяжнюка, О.М. Суходолі, В.П. Удовиченка, А.М. Федорищевої, В.О. Шамрая та інших.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Розробити підходи до антикризової стратегії розвитку промисловості регіону та організаційно-інформаційного забезпечення її реалізації.

РЕЗУЛЬТАТИ

Для прогнозування розвитку регіональних соціально-економічних систем можливо застосовувати і сценарно-цільовий метод, який має наступні особливості:

1) припускає розробку декількох альтернативних варіантів сценаріїв, тобто пропонує багатоваріантний прогноз, для того щоб оцінити декілька найвірогідніших траєкторій розвитку;

2) при необхідності даний метод може використовувати різні методи прогнозування, які необхідні для більш точного опису майбутнього;

3) відрізняється мережевою логікою (передбачає лише вірогідні зв'язки між всіма суб'єктами, які впливають на соціально-економічні процеси);

4) будується від майбутнього до теперішнього часу у напрямі реалізації поставлених цілей, але з врахуванням існуючих можливостей (проблем) регіональної соціально-економічної системи.

Прогнозування регіональних соціально-економічних систем сценарно-цільовим методом здійснюється в наступному порядку:

— експерти розробляють безліч різних сценаріїв майбутнього розвитку регіональної соціально-економічної системи, враховуючи наявні можливості розвитку (визначення тенденцій розвитку, виявлення очікуваних проблем і чинників розвитку) та поставлені цілі соціально-економічного розвитку;

— відбір сценаріїв здійснюється з урахуванням реальних можливостей даної регіональної соціально-економічної системи за принципом реальної досяжності і максимального наближення до поставлених цілей;

— у рамках обраних сценаріїв складаються прогнози з урахуванням впливу на хід розвитку регіональної соціально-економічної системи найвірогідніших сценарних умов соціально-економічного розвитку регіону. Варіанти сценарних умов визначаються експертами і перетворюються у відповідні системи динаміки агрегованих і окремих показників для складання варіантів-прогнозів, що мають власну динаміку соціально-економічних показників.

Сценарно-цільовим методом пропонується розробка варіантів-прогнозів соціально-економічного розвитку регіону з подальшим відбором трьох найреальніших варіантів, які називаються песимістичним, реалістичним і оптимістичним

прогнозом. Реалістичний варіант прогнозу знаходиться в діапазоні між оптимістичним і песимістичним варіантом прогнозу, залежно від ступеня впливу позитивних і негативних умов соціально-економічного розвитку регіону.

Проблеми при моделюванні системи антикризових механізмів промислового сектора економіки регіону виникають, з одного боку, через величезний обсяг і різноплановість початкової і прогнозованої інформації, а з другого боку — через суперечність або недостатність інформації про особливості регіонального промислового виробництва [5].

У рамках системного підходу система вивчається на основі функціонального, структурного, інформаційного опису.

У основу моделі системи антикризових механізмів промислового сектора економіки регіону приймається те, що будь-якій соціально-економічній системі відповідає певна технологія управління. Діагностика і попереджувальна санація в ході реалізації стратегії управління є як технологією, так і організацією. Оскільки криза — це періодичні потрясіння і закономірність живої і неживої природи, можна стверджувати, що в закономірних і періодичних змінах є багато корисного, не дивлячись на те, що кризи досить різноманітні. З цього витікає, що менеджери в процесі антикризового управління вирішують три взаємозв'язані задачі: розпізнавання "хвороби"; усунення причин, що перешкоджають оздоровленню виробництва; застосування нестандартних управлінських антикризових заходів. У антикризовому управлінні вагому роль відіграє концепція рефлексії, яка на ранніх стадіях розвитку кризових ситуацій виступає методологічною основою моделі, що зв'яже сучасні альтернативні мікроекономічні теорії і динамічну економічну дійсність.

Відносно управління системою антикризових механізмів промислового сектора економіки регіону, на нашу думку, необхідно виділити наступні категорії.

Об'єкт управління — промисловий сектор економіки регіону, який визначається сукупністю базисних параметрів як економічної системи, зокрема розглядається його конкурентоспроможність і технічний рівень. Як об'єкт управління може виступати промисловий сектор економіки регіону, група або окреме підприємство, що має істотний вплив.

Мета управління — попередження дисбалансу базисних параметрів промислового сектора економіки регіону, досягнення і підтримка рівня і сбалансованого стану з урахуванням соціальних, економічних, екологічних і інституційних інтересів стейкхолдерів промислового сектора економіки регіону.

Для досягнення цілей управління використовують два основні методи побудови відносин із стейкхолдерами. Перший метод полягає у встановленні партнерських зв'язків із стейкхолдерами. Важливою метою цього методу є побудова таких відносин, щоб для стейкхолдера було вигідніше діяти на користь об'єкту управління, оскільки в цьому випадку він досягає і власних інтересів. Другий метод — організація захисту об'єкту управління від невизначеності за допомогою використання прийомів, призначених для стабілізації і прогнозування дій. Це такі методи управління, як маркетингові дослідження, створення спеціальних відділень, які контролюють сферу інтересів впливових стейкхолдерів (наприклад, дотримання законодавства,

контроль за екологічною безпекою), зусилля по забезпеченню погоджувальних процедур, реклама і зв'язки з громадськістю тощо [3; 4].

Суб'єкт управління — управляючі органи всіх рівнів і особи, які забезпечують попередження дисбалансу базисних параметрів промислового сектора регіону, досягнення і підтримку рівня і стани їх збалансованості.

Методи і засоби управління — способи, якими суб'єкт управління впливає на об'єкт, забезпечуючи досягнення і підтримку планованого рівня і стану балансу базисних параметрів промислового сектора регіону. Управління системою антикризових механізмів промислового сектора регіону використовує наступні чотири типи методів:

1) економічні методи, що забезпечують створення економічних умов, що стимулюють підприємства до досягнення та підтримки рівня і збалансованого стану базисних параметрів промислового сектора регіону. До числа економічних методів відносяться правила ціноутворення, умови кредитування, економічні санкції за недотримання стандартів, технічних умов і регламентів, правила відшкодування економічного збитку;

2) методи матеріального стимулювання, які передбачають, з одного боку, заохочення підприємств і працівників за досягнення і підтримку планованого рівня і збалансованого стану базисних параметрів підприємства і промислового сектора регіону, а з іншого — стягнення за заподіяний збиток або упущену вигоду від бездіяльності;

3) організаційно-розпорядчі методи (за допомогою обов'язкових для виконання нормативних актів);

4) виховні методи, що здійснюють вплив на свідомість і настрої стейкхолдерів, спонукаючи їх до дії на користь подолання економічної кризи.

У результаті проведеного дослідження як механізм подолання економічної кризи в промисловому секторі економіки регіону пропонується модель системи антикризових механізмів промислового сектора економіки регіону, що представлена на рис. 1.

Стрілками на рис. 1 позначені наступні зв'язки, що вимагають пояснення:

— блок 1 формує територіальну і виробничу структуру трудових ресурсів, взаємодіючи в цій області з блоками 2—5;

— блок 2 забезпечує внутрішні і зовнішні грошові розрахунки системи антикризових механізмів промислового сектора економіки регіону і регіону в цілому, акумулює грошові кошти, зокрема населення, трансформуючи останні в безготівкову форму для забезпечення грошових розрахунків, допускаючи при цьому можливість власної емісії електронних грошей під контролем НБУ;

— блок 3 — регіональні органи державного управління та місцеві органи влади — є ініціаторами побудови системи антикризових механізмів промислового сектора економіки регіону, маючи на увазі, що подібна модель повинна працювати на всі сфери господарської діяльності регіону; саме органи влади відповідають за формування інституційного середовища системи антикризових механізмів промислового сектора економіки регіону, більшою мірою будучи політичним і частково фінансовим гарантом її функціонування;

— блок 4 — економічно активне населення — є безпосереднім ініціатором господарської діяльності, з

Рис. 1. Модель електронної платформи для реалізації регіональної промислової політики держави

одного боку, і джерелом трудових ресурсів, з другого боку; зайнятість трудових ресурсів визначається через блок 1 при взаємодії останнього з блоком 5;

— блок 5 інтегрує в собі діяльність блоків 1, 2, 3, 4, саме в ньому формуються цінні (продуктові) ланцюжки; в рамках блоку 5 через блок 1 здійснюється перетікання кадрів між секторами економіки регіону; на виході блоку 5 — продукція, роботи, послуги населенню регіону — рішення проблем зайнятості, забезпечення продовольчої безпеки, забезпечення населення житлом і послугами ЖКГ.

У всіх блоках задіяні електронні технології.

У зв'язку зі зміною економічних умов і невідповідністю існуючих механізмів господарської і економічної діяльності новим постіндустріальним умовам, особливо в умовах глобальної економічної кризи, виникає необхідність застосування нових підходів до організації економічної взаємодії. При цьому проблема полягає у тому, що жорсткими адміністративними методами неможливо змінити напрям економічних відносин, які на сьогодні суттєво відрізняються як від ринкових, так і від соціалістичних [2].

Істотним кроком в реалізації нових економічних підходів є активізація інтелектуально активних функціональних середовищ на основі інтернет-технологій, які спроможні забезпечувати економічну взаємодію незалежних суб'єктів у нових умовах глобальних ринків і глобальних інновацій. Дана модель системи антикризових механізмів промислового сектора економіки регіону дозволяє адекватно вирішувати задачі ринкової і економічної взаємодії як на мікро- (внутрішньокорпоративному), так і на макрорівні.

Попри виникненню нових економічних умов, взаємодія економічних орієнтирів кожного окремого суб'єкта з іншими учасниками ринку дотепер проходить через інститути державного регулювання економічних відносин, що характеризується домінуванням чинників

підпорядкування, інерційного бюрократичного гальмування, великими непродуктивними витратами, спотворенням цілей і дій унаслідок діючих засад і суб'єктивних чинників, властивих централізованим ієрархічним системам. Крім того, традицією є придушення індивідуальних думок, уявна правильність більшості, переважання інерційності у використанні раціональних рішень, централізація управління і, нарешті, тотальна загальнообов'язковість.

У зв'язку з цим реалізація майже всіх соціально-економічних програм у нових економічних умовах на колишній основі бюрократичного державного регулювання стає все менш ефективною. Існуюче складне положення посилюється стрімкою глобалізацією, що відбувається сьогодні, і інтелектуалізацією виробництва, ринків і економічної діяльності, викликаних небаченими темпами, динамікою і масштабами інновацій, що докорінно змінюють соціально-економічну структуру суспільства і виробничих відносин [1].

Одночасно з цим розвиток електронних інформаційних технологій, зумовив можливість відмови від жорстких адміністративно-бюрократичних систем управління економікою і переходу до більш адаптивних і стійких, заснованих на слабкій зв'язності і самоорганізації, суб'єктів ринку. На практиці це означає все більший відхід від централізованого планування і управління економікою (а також забезпечення ринкової рівноваги на основі монетарної, кейнсіанської та інших теорій) у бік управління на основі політик самоорганізації ринку з використанням спільної діяльності, кооперації і всіляких м'яких форм економічного співробітництва з широким застосуванням інформаційних систем.

Реалізація моделі системи антикризових механізмів промислового сектора економіки регіону здійснюється за допомогою цільових програм, представлених в структурній схемі системи антикризових механізмів промислового сектора економіки регіону. Запропонована модель системи антикризових механізмів промислового сектора економіки регіону показує, що, якщо територіальне співтовариство спроможне самоорганізуватися для задоволення власних потреб на території утворення відповідно до загальносвітового рівня розвитку продуктивних сил, то це гарантує подолання економічної кризи в рамках даної території.

Модель системи антикризових механізмів промислового сектора економіки регіону є площиною економічного управління, що здійснюється в інформаційно і операційно зв'язаному просторі ринкових відносин. Вільний рух економічних потенціалів учасників ринку в цьому просторі ефективно обмежується рамками соціальних і цільових програм державного або транснаціонального розвитку і регулювання. Усунення багатьох небажаних і деструктивних чинників, що впливають на управління ресурсами, сприяє виживанню компаній (що, зокрема, зменшує непродуктивні витрати, пов'язані із закриттям збанкрутілих підприємств і відкриттям нових компаній) і забезпечує необхідну стабільність соціально-економічного розвитку в умовах

глобального, динамічно змінного ринку, схильного до кризових дій.

Використовуючи існуючі методи, модель системи антикризових механізмів промислового сектора економіки регіону значно розширює можливості і висуває абсолютно інше сприйняття реалізації електронного бізнесу, синтезуючи і забезпечуючи нове застосування вже існуючих методів управління регіональним розвитком. Реалізація системи антикризових механізмів промислового сектора економіки регіону несе в собі значний потенціал можливостей, а саме:

- наближає до практичної реалізації динамічних зворотних зв'язків як основного елементу стійкого ведення бізнесу;

- вирішує проблеми переходу з одного стану системи в інший, а також проблеми самовивільнення та процесів біфуркації — точки розгалуження варіантів економічного розвитку;

- вводить можливості швидкого (миттєвого) стримання стрибків ринкової кон'юнктури на основі схем самоорганізації;

- дозволяє згладжувати шоківі флуктуації ринку і нерівноважних економічних систем на базі розгортання механізмів самоорганізації регулювання;

- дозволяє функціонально розділити динаміку економічних процесів на операційну ентропію горизонтальної взаємодії і вертикаль стабілізації, що забезпечує стійкий розвиток промислового сектора економіки регіону.

Впровадження системи антикризових механізмів промислового сектора економіки регіону як інструменту управління розвитком регіону або реалізації стратегії розвитку (якщо остання розроблена) пов'язано з переходом структурних елементів системи на новий вид функціонування — на поведінку, що структурована цілями, для управління проектами, що входять до складу різного роду програм і тісна взаємодія між суб'єктами господарювання, з органами влади, громадськими організаціями і науковими інститутами необхідна для усунення безлічі суперечностей.

Перший гальмуючий чинник витікає з вузькогалузевого характеру діяльності елементів системи. Для довгострокового перелому тенденції необхідно, щоб загальні, системні цілі превалювали над приватними цілями елементів системи.

Іншим чинником опору впровадження системи антикризових механізмів промислового сектора економіки регіону є те, що має місце розузгодженість державних, а отже регіональних пріоритетів з корпоративними пріоритетами розвитку, за відсутності нормативно встановлених механізмів взаємодії, зворотного зв'язку по ланцюжку підприємство — регіон — держава.

Має місце спотворення принципово конструктивних і методично правильних концепцій державних програм. І, мабуть, самий негативний чинник — це низький рівень опрацювання, а деколи навіть помилковості ряду програмних концепцій на рівні держави.

Останній чинник торкається так само корпоративного сектору, коли концепції державних і регіональних програм спотворюються, інтерпретуються з погляду приватних вузькогалузових цілей.

Державна політика у сфері економіки в умовах кризи

повинна бути направлена на створення горизонтальних м'яких систем взаємодії суб'єктів підприємництва, що обертаються навколо жорсткої вертикалі дотримання прийнятих стандартів і протоколів в рамках регіональної, національної або міжнародної економічної взаємодії, а також з одночасною орієнтацією на відповідні міжнародні стандарти.

Крім того, глобалізація — взаємна діяльність національних капіталів у галузях з урахуванням транснаціональних капіталів світового ринку — вимагає врахування їх впливу на економіку країни, висуваючи системні вимоги до таких капіталів, як в країні їх походження, так і в країні базування.

Практичне рішення вказаних задач вимагає нових методів і підходів до управління економічною взаємодією, які враховують особливості сучасного постіндустріального розвитку економіки. А саме — ці методи повинні спиратися на єдині стандарти обміну комерційною інформацією, побудову єдиних схем бухгалтерського управління, а також систему галузевих національних рахунків як основу для складання галузевих і міжгалузових балансів.

ВИСНОВКИ

На основі наукового обґрунтування ключових чинників розвитку промислового сектора економіки регіону розроблено модель електронної бази для реалізації регіональної промислової політики держави, яка за умови, що територіальне співтовариство спроможне самоорганізуватися для задоволення потреб відповідно до загальносвітового рівня розвитку продуктивних сил, гарантує подолання економічної кризи у промисловості регіону. Запропонована модель значно розширює можливості і висуває абсолютно нове сприйняття реалізації електронного бізнесу, синтезуючи і забезпечуючи нове застосування вже існуючих методів управління регіональним розвитком.

Доведено, що реалізація системи антикризових механізмів промислового сектора економіки регіону несе в собі значний потенціал можливостей, а саме: задає інноваційний вектор розвитку регіональній економічній системі; наближає до практичної реалізації динамічних зворотних зв'язків як основного елементу стійкого ведення бізнесу; вирішує проблеми переходу з одного стану системи в інший, а також проблеми самовивільнення та процесів біфуркації — точки розгалуження варіантів економічного розвитку; вводить можливості швидкого стримання стрибків ринкової кон'юнктури на основі схем самоорганізації; дає змогу згладжувати шоківі флуктуації ринку і нерівноважних економічних систем на базі розгортання механізмів самоорганізації регулювання; дозволяє функціонально розділити динаміку економічних процесів на операційну ентропію горизонтальної взаємодії і вертикаль стабілізації, що забезпечує стійкий розвиток промислового сектора економіки регіону.

Література:

1. Адміністративно-територіальний устрій та сталий розвиток регіону (концептуальні основи та методологія) / В.М. Бабаєв, Л.Л. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ, М.Д. ГОДЛЕВСЬКИЙ та ін. — Х.: НТУ"ХПІ", 2006. — 316 с.
2. Байцим В.Ф. Механізм формування стратегічних